

Kansrijke Start Fryslân

'Een kansrijke start voor
alle kinderen in Fryslân'

Kansrijke Start Fryslân

Huidige stand van zaken

Thea Westerink
16-5-2023

Inhoudsopgave

1. Wat is Kansrijke Start	2
2. Kansrijke Start Fryslân	3
3. Landelijke ontwikkelingen	3
4. Overzicht activiteiten Kansrijke Start Fryslân	4
Bijlage Infographic Kansrijke Start Fryslân	8

1. Wat is Kansrijke Start?

Op het fundament van de eerste 1000 dagen, vanaf 10 maanden voor de geboorte tot ongeveer 2 jaar, bouwen we de rest van ons leven verder. De omgeving waarin een kind wordt geboren, groeit en zich ontwikkelt in de eerste 1000 dagen, en bepaalt in grote mate de kansen voor later. Door nu te investeren in een goede, kansrijke start voor elk kind, bouwen we aan een gezonde generatie in de maatschappij van morgen. De meeste kinderen in Nederland maken een goede start in het leven en groeien gezond op. Er zijn echter ook kinderen (± 1 op de 6) die een minder goede start maken door bijvoorbeeld vroeggeboorte/laag geboortegewicht en blootstaan aan medische of sociale risicofactoren zoals stress, rook, slechte voeding of gebrek aan liefdevolle aandacht. Dit heeft een levenslang effect op zowel de fysieke als mentale gezondheid en ontwikkeling. En daarmee op de kansen op school, op de arbeidsmarkt en in de maatschappij.

Het landelijke actieprogramma Kansrijke Start

In september 2018 werd het landelijke actieprogramma Kansrijke Start door het ministerie van VWS gelanceerd vanuit de overtuiging dat ieder kind de best mogelijke start van zijn of haar leven verdient. Ouders zijn cruciaal bij het geven van een goede start aan hun kind. Als we verschil willen maken moeten we (aanstaande) ouders in een kwetsbare situatie beter ondersteunen om hun kind de beste start te geven en hulp en steun tijdens de opvoeding normaliseren. Het actieprogramma Kansrijke Start zet daarom via het stimuleren en faciliteren van lokale coalities Kansrijke Start in elke gemeente in op het versterken van de samenwerking tussen professionals in het medisch en sociaal domein onderling en het informeel netwerk.

Door (aanstaande) ouders in een kwetsbare situatie beter te ondersteunen bij het ouderschap en te investeren in een goede start voor elk kind, bouwen we aan het fundament van gezondere generaties, waarin meer gelijkheid is, waar iedereen zijn of haar talenten kan ontwikkelen en iedereen de kans krijgt op een gezond en gelukkig leven.

Actielijnen Kansrijke Start:

Actielijn 1: voor de zwangerschap

- Meer aanstaande kwetsbare ouders starten goed voorbereid met hun zwangerschap.
- Minder ongeplande en onbedoelde zwangerschappen komen voor in kwetsbare gezinnen.

Actielijn 2: tijdens de zwangerschap

- Beter signaleren van medische en sociale problemen bij (aanstaande) kwetsbare ouders.
- Meer aanstaande kwetsbare ouders krijgen eerder de juiste hulp.

Actielijn 3: na de geboorte

- Meer kwetsbare ouders zijn toegerust voor het ouderschap en de opvoeding.
- Minder baby's en jonge kinderen worden uit huis of onder toezicht geplaatst.

2. Kansrijke Start in Fryslân

Op 14 november 2019¹ heeft de Bestuurscommissie gezondheid besloten in Fryslân aan de slag te gaan met het programma ‘Kansrijke Start’ en hiervoor een Friese coalitie te vormen. Doel van deze Friese coalitie was, aanvullend op de lokale gemeentelijke en landelijke aanpak, via provinciale samenwerking zoveel mogelijk kansen op een goede start te creëren rondom de eerste 1000 dagen van kinderen. Dit met speciale aandacht voor kwetsbare gezinnen. De focus lag op het gezamenlijke: de coalitie is er om dat te doen wat niet in gemeenten afzonderlijk kan, landelijk niet wordt gedaan, of gezamenlijk meer effect heeft, minder inspanning vraagt of ‘goedkoper’ is. De looptijd was in eerste instantie gelijk aan de looptijd van het landelijke programma Kansrijke Start (tot eind 2021).

In februari 2022 is Kansrijke Start geëvalueerd en is besloten een vervolg te geven aan de Friese aanpak Kansrijke Start voor nogmaals twee jaar. GGD Fryslân kreeg de opdracht om een meerjarenprogramma Kansrijke Start Fryslân te maken en daarin de verbinding met en borging binnen de Friese Preventieaanpak (FPA) te zoeken. Door personele wisselingen is de nieuwe aanjager Kansrijke Start pas in juli 2022 gestart, waardoor de looptijd is verschoven naar juli 2022 tot juli 2024. Verderop in deze memo worden de huidige activiteiten van de Friese aanpak Kansrijke Start beschreven. In de bijlage is een infographic opgenomen met achtergrondcijfers.

Hoe ziet Kansrijke Start Fryslân eruit?

Provinciaal lerend netwerk

Het provinciaal lerend netwerk Kansrijke Start bestaat uit provinciale stakeholders². Vanuit het provinciaal lerend netwerk zijn op basis van de drie actielijnen (voor, tijdens en na de zwangerschap) zes thematafels gevormd (zie Overzicht activiteiten Kansrijke Start Fryslân).

Coalitie ouderschap (FPA)

Omdat de drie actielijnen waar Kansrijke Start uit bestaat allemaal gericht zijn op de ouders, én ook gericht is op ‘weten, delen, doen’ is het provinciaal lerend netwerk Kansrijke Start ondergebracht onder de coalitie ‘Ouderschap’ van de Friese Preventie Aanpak. De aanjager Kansrijke Start en de coalitietrekker van de coalitie ouderschap zijn verenigd in één persoon.

Kansrijke start richt zich nu op de leeftijd -9 maanden tot 2 jaar (eerste 1000 dagen). Door het onderbrengen van Kansrijke Start bij de coalitie ouderschap is er de mogelijkheid om deze leeftijd op te hogen naar 6/7 jaar. Dit zal gefaseerd gebeuren. Het is eerst van belang dat we de samenwerking tussen provinciaal en lokaal goed borgen en dat kunnen we doen vanuit de thema’s van Kansrijke Start.

3. Landelijke ontwikkelingen

Kansrijke Start is in het landelijk coalitieakkoord opgenomen, inclusief extra middelen. Dit heeft ertoe geleid dat Kansrijke Start nu in twee Bestuurlijke akkoorden is opgenomen: het Integraal Zorg Akkoord (IZA) en het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA). Vanaf 2023 loopt de financiering van Kansrijke Start via een brede specifieke uitkering (SPUK) aan de gemeenten, bedoeld voor de

¹ [09_1 Oplegnotitie Kansrijke Start \(azureedge.net\)](#)

²In de coalitie zit vertegenwoordiging vanuit de Friese Gemeenten, ROS Friesland, Consortium geboortezorg Noord-Nederland, Sociaal Domein Fryslân, POP Poli’s, kraamzorg, GGD Fryslân en de programmaleider van Nu Niet Zwanger.

uitvoering van deze akkoorden³.

De SPUK-middelen voor Kansrijke Start dienen gemeenten in te zetten voor de volgende onderdelen:

- Het vormen, versterken en behouden van lokale coalities Kansrijke Start en
- Het inzetten van interventies Kansrijke Start, ten behoeve van (aankomende) gezinnen in een kwetsbare situatie.
- Het maken van regionale samenwerkingsafspraken rondom Kansrijke Start.

Consequenties landelijke ontwikkelingen op Provinciale aanpak Kansrijke Start

Het besluit⁴ vanuit de Bestuurscommissie om Kansrijke Start provinciaal aan te jagen, was al een vooruitziende blik naar de ketenaanpak Kansrijke Start zoals beschreven in het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA).

In het GALA wordt de ketenaanpak Kansrijke Start als 1 van de 5 ketenaanpakken genoemd die 1 januari 2024 moet worden ingericht. Dit houdt in het initiëren van regionale samenwerkingsafspraken voor een ketenaanpak en het structureel organiseren en coördineren van de inzet van gemeenten in de regio.

De manier waarop we in Fryslân al sinds 2020 op regionaal niveau werken aan Kansrijke Start is daarmee een voorbeeld voor andere regio's. En doordat we in Fryslân de afgelopen jaren de provinciale coalitie Kansrijke Start vorm hebben gegeven, hebben we nu een voorsprong ten opzichte van andere regio's. Tegelijk zijn het GALA en IZA een aanmoediging én richtinggevend voor het vervolg. Voor een integraal plan van aanpak, zowel lokaal als provinciaal is het aan te raden om de opdracht vanuit GALA en IZA rond Kansrijke start in gezamenlijkheid aan te vliegen. Daarom is de Bestuurscommissie Gezondheid gevraagd om de resterende periode van de huidige opdracht te benutten om de regionale ketenaanpak- en samenwerking Kansrijke Start vorm te geven, zoals verwoord in het GALA en IZA. Waar mogelijk en gewenst wordt ook input gegeven voor de lokale ketenaanpakken en -coalities Kansrijke start.

4. Overzicht activiteiten Kansrijke Start Fryslân

Hieronder volgt per actielijn een beschrijving van de activiteiten van Kansrijke Start Fryslân.

Voor de zwangerschap:

Nu Niet zwanger:

- Er worden steeds meer aandachtfunctionarissen opgeleid (38 in 2022 naar 70 op dit moment) en er worden nog steeds nieuwe aandachtfunctionarissen opgeleid;
- Er moeten met de zorgverzekeraar en Friese gemeenten nog provinciaal afspraken gemaakt worden over preconceptionezorg;
- Er wordt gekeken naar provinciale afspraken rondom voorlichting tav gezond zwanger worden.

³ In Fryslan gaat het voor Kansrijke start in totaal om € 594.969,00 in 2023, € 634.623,00 in 2024, € 634.623,00 in 2025 en € 792.927,00 in 2026.

⁴ [Oplegnotitie Kansrijke Start](#)

Tijdens de zwangerschap:

- Bouwstenen Fries Zorgpad kwetsbare zwangeren wordt voor de zomer aangeleverd;
- Monitoring en evaluatie rondom het zorgpad wordt verder vormgegeven zodat er in 2024 een dashboard ligt met data. Er wordt gekeken naar afspraken rondom de methodiek voor signalering;
- Het zorgpad wordt nu middels doelgroepenonderzoek geëvalueerd. De resultaten komen dit najaar en worden meegenomen in de verdere ontwikkeling van het zorgpad;
- Er wordt gekeken of er interventies zijn die wij Friesland breed kunnen aanbieden (bijv. Voorzorg);
- Taskforce Rookvrije start wil van start met een pilot in Leeuwarden vanuit het Verloskundig Samenwerkingsverband (VSV). Deze ontwikkelingen worden gevolgd en gedeeld. Er is nu al de mogelijkheid om alle zwangeren 'rookstop telefoon' laagdrempelig en gratis aan te bieden;
- Samenwerking VSV (Verloskundig Samenwerking Verband) en JGZ wordt versterkt. We zijn bij alle Friese VSV's langs geweest, JGZ zit nu nog niet structureel aan tafel;
- Er loopt een pilot (Lemmer, Balk en Harlingen) om de intake JGZ te combineren met de Maternale Kinkhoest Vaccinatie (bij 22 weken). Dit najaar worden de resultaten verwacht en kan op basis daarvan gekozen worden om dit breder in te voeren;
- Er wordt gewerkt aan afspraken over signalering door verloskundigen, en eventuele vergoeding voor aanwezigheid multidisciplinair overleg door professionals;
- Er wordt gewerkt aan afspraken op provinciaal niveau om de betaalbaarheid en toegankelijkheid van kraamzorg te verbeteren.

Wat is een Zorgpad?

in een zorgpad zijn de samenwerkingsafspraken vastgelegd tussen medisch en sociaal domein over de zorg voor het gezin en het ongeboren kind tijdens de zwangerschap en de eerste tijd na de geboorte. Zorgverleners in de geboortezorg kunnen het zorgpad in werking zetten wanneer zij het gevoel hebben dat er iets niet pluis is of bij het signaleren van risicofactoren.

Na de zwangerschap:

- Er wordt gewerkt aan provinciale afspraken tav signalering. Door vroegtijdig signaleren (en meer kinderwensgesprekken om ongewenste zwangerschappen te voorkomen) en betere samenwerking zullen meer ouders de ondersteuning krijgen die zij nodig hebben waardoor er uiteindelijk minder baby's, jonge kinderen onder toezicht staan of uit huis worden geplaatst.
- Coalitie ouderschap gaat zich op termijn ook richten op ouderschap bij kinderen van 2 jaar en ouder. Dit zal pas in een later stadium verder opgepakt worden, omdat de prioriteit nu ligt bij de eerste 1000 dagen.

Overige werkzaamheden

- Er vinden kwartaalbijeenkomsten plaats voor de lokale coalitietrekkers;
- Er wordt gemonitord wat de stand van zaken is bij de lokale coalities;
- Het provinciaal lerend netwerk komt drie keer per jaar bij elkaar en zal dynamisch blijven met een vast kern.
- De betrokken bestuurders vanuit de gemeenten worden onder andere via de bestuurscommissie en het Bestuurlijk Platform van de FPA meegenomen in alle ontwikkelingen rondom Kansrijke Start Fryslân.
- *Fries Symposium Kansrijke Start 24 mei 2023*

Op woensdag 24 mei zal het Fries Symposium Kansrijke Start plaatsvinden in samenwerking met de Friese Preventie Aanpak. De focus zal liggen op ketensamenwerking en het versterken van de sociale basis. Ook zullen er goede voorbeelden uit de provincie met elkaar gedeeld worden.

- Kennisdeling via online platform

Sinds eind 2022 is er een online platform vanuit de Friese Preventie Aanpak waarbij onder de coalitie Ouderschap alle gegevens rondom Kansrijke Start gedeeld worden. Het platform wordt steeds meer uitgebreid maar kan nog groeien zodat er ook meer interactief gedeeld kan worden tussen alle professionals in Friesland die zich met dit onderwerp bezighouden. Zo staat alle kennis op 1 plek en is het toegankelijk voor iedereen.

- Werkgroepen lerend netwerk Kansrijke start (coalitie ouderschap)

Vanuit het provinciaal lerend netwerk zijn er enkele werkgroepen actief, die rond een specifiek vraagstuk provincie breed tot bouwstenen voor lokale coalities of tot regionale afstemming willen komen. Wij zien deze werkgroepen als de voorlopers/pioniers van de Ketenaanpak Kansrijke Start.

Hieronder de stand van zaken van de verschillende werkgroepen:

1. **Werkgroep monitoring zorgpad kwetsbare zwangere.** Deze werkgroep houdt zich met twee thema's bezig:
 - a. *Integratie van het Prenataal huisbezoek binnen het zorgpad kwetsbare zwangere*
De werkgroep heeft bouwstenen gemaakt voor een Fries zorgpad kwetsbare zwangere met integratie van het prenataal huisbezoek. Deze zijn al besproken op een bijeenkomst met de lokale coalitietrekkers en worden voor de zomer breder gedeeld met alle betrokkenen (oa. op het symposium kansrijke Start op 24 mei).
 - b. *De monitoring van de zorg voor kwetsbare zwangeren*
Voor de monitoring van het zorgpad is een aparte werkgroep opgestart die alle cijfers die er bekend zijn in een dashboard verzamelt, zodat deze voor iedereen inzichtelijk zijn. Het streven is om in september een jaarrapportage klaar te hebben en vanaf volgend jaar met een dashboard te werken.

2. **Werkgroep Toegankelijkheid kraamzorg**
Als kersverse ouder(s) komt er veel op je af. Ondersteuning in de eerste periode na de bevalling is erg belangrijk. Kraamzorg speelt daarin een belangrijke rol. Daarnaast weten we dat gezinnen, door gebrek aan geld, kraamzorg lang niet altijd in voldoende mate afnemen. Dit is natuurlijk een onwenselijke situatie. Door kraamzorg juist voor deze doelgroep betaalbaarder te maken, krijgt de baby een Kansrijkere Start. Er is daarom overleg geweest met De Friesland Zorgverzekeraar de kraamzorg, ROS Friesland en de provinciale aanjager om te onderzoeken wat de oorzaak hiervan is en wat eraan gedaan kan worden. Dit zal leiden tot provinciale afspraken.

3. **Werkgroep verbeteren perinatale gezondheid van asielzoekers**
In Friesland hebben 7 gemeenten een AZC-locatie binnen hun gemeente. De werkgroep wil na een analyse van de perinatale sterftcijfers bij de andere gemeenten met een AZC uit onderzoeken welke mogelijkheden er zijn om de perinatale sterfte bij asielzoekers terug te dringen.

4. **Werkgroep Kansen vergroten voor een optimale start van kinderen met ouders met een LVB of ouders met (geschiedenis of risico's op) psychische of psychiatrische problemen**
Er zijn verschillende organisaties in Fryslân die zich bezighouden met deze doelgroep (onder andere GGZ Friesland en Alliade). Samen met deze partners zijn wij aan het kijken hoe de zorg nu geregeld is en waar het beter kan om zo middels een gezinsaanpak kind en ouder de beste zorg te kunnen bieden.

Activiteiten voor lokale coalities Kansrijke Start

Hoewel de focus van de provinciale aanpak Kansrijke Start vooral ligt op de regionale samenwerking, merken we dat er vanuit de gemeenten ook behoefte is aan uitwisselingen tussen de lokale coalities. Vanuit de provinciale aanpak is aan die wens tegemoet gekomen. Sinds het najaar van 2022 wordt er in Friesland elk kwartaal een bijeenkomst georganiseerd voor alle lokale Kansrijke Start-trekkers. Het doel van deze bijeenkomsten is om de onderlinge kennisuitwisseling te bevorderen. Ook geeft het informatie over waar lokale coalities tegenaan lopen. Onderwerpen waarover onder andere gesproken is: prenataal huisbezoek, Nu niet zwanger, GALA en de ketenaanpak Kansrijke Start. Voor elke bijeenkomst krijgen de gemeenten een vragenlijst om in te vullen voor de monitor Kansrijke Start in Fryslân.

Ook is er vormgegeven aan de wens van gemeenten om een digitaal uitwisselingsplatform te hebben. Op het online platform van de Friese Preventie Aanpak is een digitale ruimte voor de coalitie ouderschap, waar een van de onderdelen is voor kansrijke Start. Hier worden online alle relevante gegevens gedeeld tav Kansrijke Start zowel provinciaal als landelijk en hebben de lokale coalities de mogelijkheid om vragen te stellen en elkaar op te zoeken.

Stand van zaken lokale coalities

Middels een enquête⁵ en individuele gesprekken met gemeenten krijgen we steeds beter in beeld hoe het gaat met de lokale coalities. In alle gemeenten in Fryslân is een lokale coalitie Kansrijke Start en is er een zorgpad voor (kwetsbare) zwangeren. De coalitie is in de ene gemeente wel meer actief dan in de andere gemeente. Een aantal observaties uit de enquête delen we hier (alleen voor de coalities die meegedaan hebben aan het onderzoek):

- Een groot deel van de coalities maakt gebruik van Nu Niet Zwanger.
- Alle coalities hebben een zorgpad kwetsbare zwangeren
- In de meeste gemeenten is het Prenataal huisbezoek onderdeel van het zorgpad. In enkele gemeenten wordt hier nog aan gewerkt
- In niet alle gemeenten wordt prenatale voorlichting gegeven of slechts beperkt (=wettelijke taak)
- Door de meeste coalities wordt nog geen gebruik gemaakt van een ervaringsdeskundige
- De toeleiding naar VVE is overal geregeld
- In een aantal coalities wordt ook al ingezet op ouders van kinderen ouder dan 2 jaar

⁵ 11 van de 18 gemeenten hebben meegewerkt aan de enquête. Met de andere gemeenten is op een andere manier contact geweest.

Actieprogramma Kansrijke start

Provincie Fryslân

Zwangerschap en geboorte

	Fryslân	Nederland
Levendgeborenen ¹	5.801	166.891
Zwangerschapsbegeleiding gestart voor 10 wk zwangerschap ²	72,6%	72,7%
Zwangere vrouwen met psychische of psychiatrische problemen ³	9,7%	9,3%
Geen kraamzorg ⁴	5,6%	6,7%
Perinatale sterfte ²	3,9 per 1000 geboorten	4,6 per 1000 geboorten
Vroeggeboorte en/of te laag geboortegewicht ²	136,3 per 1000 geboorten	152,8 per 1000 geboorten
Moeder rookte tijdens zwangerschap ⁵	3%	-

¹2022 CBS, ²2021 Perined, ³2020 CBS Microdata, ⁴2020 Vektis, ⁵2022 GGD Kindmonitor 0-3 jaar

Kwetsbare gezinnen en kinderen

	Fryslân	Nederland
Tienermoeders ¹	55	1.350
Eenoudergezinnen (0-18 jaar) ¹	6,8%	7,3%
Kinderen in eenoudergezin (0-18 jaar) ²	18.850	535.140
Alleenstaande ouders met bijstandsuitkering (0-18 jaar) ¹	2.410	63.160
Kinderen in uitkeringsgezin (0-18 jaar) ²	6%	6%
Ouders met psychische of psychiatrische problemen (0-2 jaar) ³	15,4%	14,7%
Kinderen met risico op taalachterstand (1-3 jaar) ⁴	18%	-

¹2022 CBS, ²2021 CBS, ³2020 CBS Microdata, ⁴2022 GGD Kindmonitor 0-3 jaar

Kwetsbare opgroeiomstandigheden

	Fryslân
Kinderen waarbij in huis wordt gerookt	2%
Ouder die opvoeding als (zeer) moeilijk ervaren	3%
Ouders die onvoldoende veerkracht bij ouderschap ervaren	9%
Kinderen die echtscheiding hebben meegemaakt	6%
Ouders die moeite hebben met rondkomen	5%

2022 GGD Kindmonitor 0-3 jaar

Ieder kind verdient de best mogelijke start van zijn of haar leven en een optimale kans op een goede toekomst. De eerste 1000 levensdagen zijn cruciaal voor een goede start. De gezondheid voor, tijdens en na de geboorte blijkt een belangrijke voorspeller van zowel fysieke als mentale problemen op latere leeftijd.

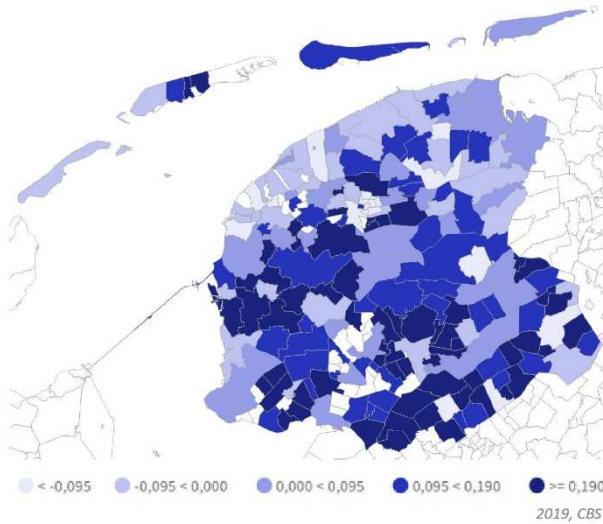
Samengesteld door GGD Fryslân, mei 2023

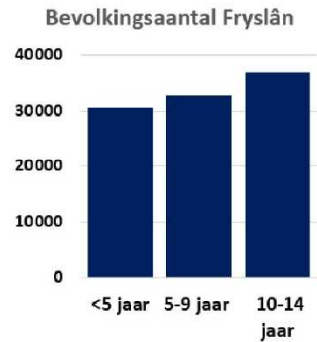
Actieprogramma Kansrijke start

Provincie Fryslân

Sociaaleconomische status

Bevolking tot 15 jaar

2022, CBS Kerncijfers Wijken en Buurten

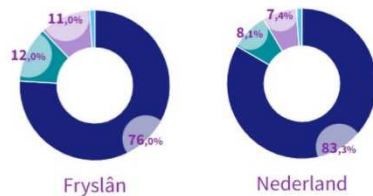
Woont samen met kinderen jonger dan 18 jaar en ...

Fryslân

... is roker		15%
... is zware drinker <i>ten minste 1 keer per week meer dan 6(m) of 4(v) gla-zen alcohol</i>		8%
... heeft overgewicht <i>BMI van 25 of hoger</i>		49%
... heeft (heel) veel stress <i>in de afgelopen 4 weken gehad</i>		14%

2020, Gezondheidsmonitor 18+

Jongeren met jeugdzorg naar soort

2022, CBS

Jongeren met jeugdhulp

% van jongeren tot 18 jaar

11,2 Fryslân **10,7** Nederland

U kunt ook de epidemioloog van uw regio betrekken bij de interpretatie van de Kansrijke Start-indicatoren.